

АНАТОЛІЙ КИРИЛОВИЧ БАБКО

(до 100-річчя від дня народження)

15 жовтня 2005 року виповнюється сто років від дня народження видатного вченого, відомого спеціаліста в галузі аналітичної хімії та хімії координаційних сполук академіка АН УРСР, заслуженого діяча науки України Анатолія Кириловича Бабка, відповідального редактора "Українського хімічного журналу" (1958—1968).

А.К. Бабко народився в с. Судженському Томської губернії (нині Кемеровська область, Росія) в сім'ї залізничника. В 1908 році родина переїхала до м. Сновська (нині м. Щорс) Чернігівської області. В 1921 році закінчив середню школу, в наступному році вступив до Київського політехнічного інституту на хімічний факультет, після закінчення якого працював асистентом кафедри аналітичної хімії. В 1928 році вступив там же до аспірантури, де навчався під керівництвом талановитого вченого хіміка-аналітика професора М.О. Тананаєва. В 1930 році Анатолій Кирилович став доцентом кафедри аналітичної хімії Київського хіміко-технологічного інституту харчової промисловості, в 1934 — доцентом кафедри аналітичної хімії Київського державного університету. З 1937 року він одночасно є співробітником Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР.

У 1937 році А.К. Бабко захистив кандидатську дисертацію "Изучение ализарината алюминия", а в 1940 — докторську дисертацію

"Изучение процессов комплексообразования — к применению внутрикомплексных соединений в колориметрии".

Під час Великої Вітчизняної війни, перебуваючи разом з Інститутом хімії АН УРСР в Уфі, А.К. Бабко виконував важливі роботи для оборонної промисловості. В 1943 році затверджений у званні професора, в 1948 обраний членом-кореспондентом, а в 1957 — дійсним членом Академії наук Української РСР. У 1966 році йому було присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки УРСР.

Багато років Анатолій Кирилович поєднував науково-дослідну роботу з викладацькою: завідував відділом аналітичної хімії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР (1941—1968), очолював кафедру аналітичної хімії Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1944—1960), а потім працював на посаді професора кафедри.

Наукові інтереси Анатолія Кириловича були широкими і багатограничними. Коло його досліджень охоплювало загальні питання аналітичної хімії, використання органічних реагентів у неорганічному аналізі, хімію комплексних сполук та застосування їх у фотометрії, люмінесценції; хемілюмінесцентний аналіз, хроматографічний розподіл сполук, екстракційні методи.

Великою заслугою А.К. Бабка було систематичне фізико-хімічне дослідження комплексних сполук у розчинах при використанні світлопоглинання як найбільш характерної властивості системи. При цьому широко застосовувалась методика фізико-хімічного аналізу за М.С. Курнаковим. Анатолій Кирилович показав, що константа дисоціації комплексу є однією з найбільш важливих характеристик рівноваги у розчині, обґрунтував загальні положення про ступінчастий характер дисоціації комплексних сполук, про йонні компоненти системи. Ним був запропонований метал-індикаторний метод дослідження комплексів у розчинах. Вчений акцентував увагу на важливому загальнохімічному та прикладному значенні потрійних (різ-

нолігандних) комплексів, дав їх класифікацію, методи дослідження, умови практичного застосування. В останній період своєї діяльності Анатолій Кирилович приділяв значну увагу аналізу особливо чистих речовин.

Усі отримані теоретичні та експериментальні здобутки були покладені ним в основу численних методів аналітичного визначення елементів у складних природних і технічних об'єктах та у впровадження їх в учбові програми, практикуми та курси. Вони були використані при написанні підручників та монографій.

Широкого визнання набула монографія А.К. Бабка "Физико-химический анализ комплексных соединений в растворах" (1955), а також опубліковані у співавторстві з А.Т. Пилипенком книги "Колориметрический анализ" (1951) та "Фотометрический анализ. Общие сведения и аппаратура" (1968). Остання монографія була перекладена на в'єтнамську, угорську, польську та англійську мови. Новаторським у свій час був підручник з кількісного аналізу, виданий у співавторстві з І.В. П'ятницьким (1956). Підручник чотири рази перевидавався, був перекладений на вірменську та грузинську мови і не втратив своєї вагомості в сьогоденні.

У своїх лекціях А.К. Бабко висвітлював сучасний стан та проблеми науки, нові здобутки в галузі аналітичної хімії, а також найбільш вагомі висновки із своїх праць. З його ініціативи були започатковані нові учбові практикуми і спецкурси. Його педагогічна майстерність постійно вдосконалювалась.

Особливістю вдачі Анатолія Кириловича була любов до експерименту. До кінця своїх днів він працював експериментально. Високо цінував наукові здобутки. Дочка Ірина Анатоліївна у своїх спогадах наводить слова Анатолія Кириловича: "Святом я можу вважати день одержання відбитків статті в журналі, день виходу з друку книги чи, приміром, дні року, коли захистили дисертації мої співробітники".

Анатолій Кирилович був талановитим вченим, мав численних учнів та однодумців — науковців з різних міст. Ним було підготов-

лено 50 кандидатів та 9 докторів наук.

А.К. Бабко — автор понад 450 наукових праць. Його роботи отримали широке міжнародне визнання. В 1963 році він був обраний титулярним членом комісії з аналітичної хімії Міжнародного союзу теоретичної та прикладної хімії (ЮПАК).

Наукова спадщина А.К. Бабка не втратила свого значення і сьогодні. Про це свідчать дані Інституту наукової інформації США (ISI), який видає реферативний журнал "Chemical Abstract" і найбільш повну електронну базу даних наукових публікацій "Web of Knowledge" (<http://isiwebotknowledge.com>). Навіть після 37 років з дня смерті автора його роботи продовжують активно цитуватися. Так, в наукових статтях, що надруковані в період з 2000 по 2004 рік, роботи А.К. Бабка цитуються більше ста разів, а монографія "Физико-химический анализ комплексных соединений в растворах" цитувалася за цей же період у 250 статтях.

Багато часу А.К. Бабко приділяв науково-видавничій роботі. Протягом десяти років він був відповідальним редактором "Українського хімічного журналу", входив до складу редакційної ради "Журнала аналитической химии". Добре відомі його високопрофесійні щорічні огляди досягнень аналітичної хімії, які з 1957 по 1967 рік публікувалися в журналі "Заводская лаборатория". Він брав активну участь в організації наукових з'їздів, конференцій, семінарів.

За видатні заслуги в розвитку аналітичної хімії А.К. Бабко був нагороджений орденами Леніна і "Знак Пошани", а також рядом урядових медалей.

До останніх днів він очолював відділ аналітичної хімії в Інституті загальної та неорганічної хімії АН УРСР, плідно працював у Київському державному університеті. Помер Анатолій Кирилович 7 січня 1968 року в Києві.

Безкомпромісний у наукових дослідженнях, вимогливий до себе, доброзичливий по відношенню до колег — таким залишився Анатолій Кирилович Бабко у пам'яті тих, хто співробітничав з ним.

С.В. ВОЛКОВ, директор Інституту загальної та неорганічної хімії НАН України, академік НАН України
В.М. ЗАЙЦЕВ, завідувач кафедри аналітичної хімії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка